

# קובץ אבקות רוכל

ניסן תש"פ

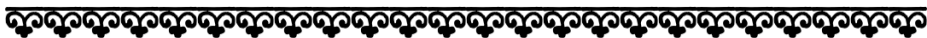


## שבעת ימי האבלות, המשתה והרגל והמשותף ביניהם

הרב אברהם משה

ישיבת חברון – כנסת ישראל, גבעת מרדכי

שו"ב בבד"ץ מקור חיים, קווינס, ניו יורק



תקנות הינן חקיקות הלכתיות המיועדות  
לתיקון ושיפור המצב

**וכאקדמות** מילין יש לברר את ביאור המושג 'תקנות': 'תקנה' הינה שם כולל לחקיקה הלכתית שנחקקה ע"י חכמי ישראל במהלך הדורות כחסופת לדיני התורה. בספר 'ההלכה – מקורותיה והתפתחותה' מסביר הרב אפרים אורבך שמטרת התקנות שנתקנו ע"י החכמים היא לשפר מצב נתון. שיפור זה מתבטא בשני רבדים, ברובד מצב מעוות הנדרש לתיקון וברובד מצב מתוקן הניתן לשיפור. הרב אורבך מביא סמך לדבריו מדברי התרגום אונקלוס המתרגם את תיבת "ישר" ל"תקן".<sup>[א]</sup>

**מעטה** נראה ברור כי ייעודן של תקנות אלו שתיקן משה רבינו עבור האבל והחתן והכלה הינו לשפר את חייהם, ויש לברר כיצד מתממשת מטרה זו.

מהות תקנת שבעת ימי המשתה והתכלית  
שמאחוריה

**בגמרא** (כתובות ז:): מבואר שהנושא את הבתולה עליו לנהוג עמה שבעת ימי שמחה.

כתב הרמב"ם (אבל, א' א'): "מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר 'ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'". ואין אבלות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה 'ייעש לאביו אבל שבעת ימים', ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תיקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה".

**כלומר**, אע"פ שמצאנו ביוסף שנהג אבלות אחר אביו במשך שבעה ימים, מ"מ לא נצטווה על כך אלא עשה כן מרצונו הטוב. וכשניתנה תורה נצטוו ישראל לנהוג אבלות במשך יום אחד בלבד, ומשה רבינו הוא שתיקן שבעת ימי אבלות ושבעת ימי משתה.

**ויש** להקשות מדוע הביא הרמב"ם גם את תקנת שבעת ימי המשתה אגב דבריו אודות תקנת שבעת ימי האבלות.<sup>[א]</sup>

[א] ועיין ברדב"ז שנראה שכיוון לתרץ קושיא זו, וצריך לתת טעם בדבריו, יעו"ש. וע"ע בס' כלי חמדה (ריש פרשת ויחי) שפלפל בדברי הרמב"ם.

[ב] כע"ז כתב בספר יוניתי ויונות (עמוד ריח), יעו"ש באריכות.

# שבעת ימי האבלות, המשתה והרגל והמשותף ביניהם

הרב אברהם משה

במקרה שחוסר נוכחותם יגרום להפסד בלתי הפיך, עי"ש).

וכן מובא בירושלמי (שם, א' א') שמושה תיקן שבעת ימי משתה לנושא אישה, ע"ש.

**מהנ"ל** מתבאר ששבעת ימים אלו מיועדים לפסק זמן שבו אין לבני הזוג להתעסק בשום דבר זולת שמחתם וקירוב דעתם.

**בדברו** אודות תקנת שבעת ימי המשתה, מבאר הרב הירש (חורב שם) את תכלית התקנה: "שבחיי יחד אינטימיים יחנכו בני הזוג את ביתם המשותף". וכעין זה מצאתי בספר טיב קידושין (סימן סד): "ותקנו כן שיהא שמח עמה בכדי שתתחזק החיבה ביניהם כל ימי מגוריהם וגדול השלום", עי"ש. והיינו שניתן פסק זמן זה על מנת שיוכלו בני הזוג לשפר את מערכת יחסיהם העתידי.

מהות תקנת שבעת ימי האבלות והתכלית שמאחוריה

**הנה** מצינו בגמרא (תענית כב.): "רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, אמר ליה איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? אמר ליה לא, וכו'. אדהכי והכי אתו הנך תרי אחי, אמר ליה הנך בני עלמא דאתי נינהו, אזל לגבייהו, אמר להו מאי עובדייכו? אמרו ליה אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבי. אי נמי, כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא". (אנשים בדחנים אנחנו ומשמחים את העצובים. בנוסף לכך, כשאנו רואים שניים רבים אנו טורחים להשכיח שלום ביניהם).

**וכתב** הרמב"ם (אישות, י' י"ב): "תיקנו חכמים, שכל הנושא בתולה, יהיה שמח עמה שבעת ימים, אינו עוסק במלאכתו ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח". מלשון "אלא" מדויק שסובר הרמב"ם כי מוטל על הזוג לקחת פסק זמן מחייהם הסדירים והרגילים ולהקדישם אך ורק למשימה זו. וכן מתבאר בדברי הרש"ר הירש (חורב סוף פרק פ"א) בהגדירו ימים אלו: "במשך שבעת ימי המשתה האלה יתייחד החתן עם הכלה כל הזמן ולא יעסוק במלאכתו".

**בפוסקים** מצינו פירוט הגבלות לחתן במשך שבעת ימי המשתה:

(א) **החיד"א** כותב (שו"ת חיים שאל ח"ב סימן לח, וכן בשוירי ברכה אה"ע סימן סד) שאין ראוי לחתן להתעמק בלימודיו בעיון נמרץ בתוך שבעת ימי המשתה, בכדי שיהיה מצוי לשמוח עם אשתו. וכ"כ בספר חינוך וחסדא (חלק א' דף עד), והובאו להלכה בשו"ת יביע אומר (ח"ד אבן העזר סימן ח'), יעו"ש.

(ב) **בשו"ת** חבל נחלתו (חלק יא סימן כה) אוסר לזוג סטודנטים המתחתנים בסמסטר (תקופת לימודים) לצאת ללימודיהם למרות שזה יגרום להם להפסיד חומר לימודים, מפני שצריכים להתעסק אך ורק בשמחתם (למעט

## קובץ אבקת רוכל ניסן תש"פ

**מדברי** הגמרא עולות שתי נקודות: א', בכדי שיוכל האדם להשלים בין הניצים, עליו לשמחם. ב', בכדי שיצליח לשמחם, עליו להיות שמח בעצמו.

**נמצאנו** למדים כי השמח מסוגל בפתיחותו להשפיע על האחר, ואילו העצב מחמת התכנסותו בעצמו אינו מסוגל לצאת ממצבו כי-אם ע"י אחר.

**והנה** לעומת רגש השמחה המוליד אצל האדם תחושת רחבות ופתיחות, הרי שרגש הצער והיגון (הנובעים ממחסור) גורם לאדם להתמקד בצערו ולהתכנס בעצמו עד כדי חולשה גופנית ונפשית.<sup>[א]</sup>

**והנה** כאשר מאבד האדם את קרוב משפחתו, רח"ל, עוצמת הצער גדולה בהרבה מצער רגיל, והאבל שקוע כולו ברגש הצער עד כי אין דעתו מיושבת עליו. ואכן ראה בספר הכתב והקבלה (בראשית נ') שכתב שמילת 'אבל' היא מלשון בלבול ומבוכה, שאינו יודע מה עליו לעשות. וראה גם בפירוש הרש"ר הירש עה"ת (בראשית פרק לז) שכתב שמילת אבל והשורשים הקרובים לה "מבטאים כולם ערפול וחוסר בהירות", עיי"ש.

**עוד** כתב בספר הכתב והקבלה (דברים לד) שמילת אבל היא מלשון 'בל' שמשמעותו

**ופירש** רש"י: "טרחנין - במילי דבדיחותא בינייהו". והיינו שע"י שהיו עושים ביניהם בדיחות הדעת היו הניצים משלימים. וכ"כ בספר ארחות צדיקים (שער התשיעי): "תועלת בשמחה: כמו בשני האנשים שאמרו עליהם שהיו מבני העולם הבא בשביל שהיו אנשים שמחים, וכשהיו רואים איש עצב - היו משמחים אותו; וכשהיו רואים שנים מתקוטטים זה עם זה - היו אומרים להם מילי דבדיחותא עד שהיו עושים שלום ביניהם, ע"ש.

**עוד** פירש רש"י: "בדוחי - שמחים ומשמחים בני אדם". מו"ר הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א (קובץ זכרון יהונתן, עמוד תתתט"ו) למד בדברי רש"י יסוד גדול, שהאדם יצליח לשמח אחרים רק במידה והוא עצמו יהיה שמח. וכן מבואר בארחות צדיקים הנ"ל שכתב "בשביל שהיו אנשים שמחים". ובאמת כדברים אלו מצאתי באגרת התשובה לרבינו יונה (סעיף י"ד): "וחייבים ישראל לברור אנשים ברורים שיטילו שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו וכו' ויהיו אותם הברורים אנשים שמחים שיודעים לפייס ולרצות בני אדם", ע"ש. וראה גם בספר חיי משה (אמור אות ד'): "יש לומר טעם למה שאסרה תורה על הכהנים להיטמא למתים הגם שהוא חסד של אמת, כי קבורת מתים מוליד עצבות באדם, ואם יהיו עצבים ימנע מהם לעשות שלום בין אדם לחברו", ע"ש.

[ג] וכע"ז מצינו בספר המידות להר"ן מברסלב (עצבות אות ח'): "על ידי העצבות - האדם נחלש". ובאמת כבר לימדנו זאת החכם מכל האדם בספר משלי שתי פעמים: א', בפרק יז פסוק כב: "ורוח נכאה תיבש גרם", שאדם השרוי במצב רוח שבור גורם לגופו להתייבש ולהיחלש. ב', בפרק יח פסוק יד: "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה", ומפרש רש"י: "רוח איש - רוח גבר שהוא איש גיבור ואינו נותן דאגה בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחיבה. יכלכל מחלהו - אין כחו סר מעליו", ומכלל לאו אתה שומע הן.

# שבעת ימי האבלות, המשתה והרגל והמשותף ביניהם

הרב אברהם משה

השמחה מנוחה במיני השחוק. ומפני זה חמלה התורה עליה (על אשת יפת תואר) ושמה רשות בידה מכל זה עד שתלאה מן הבכי ומן האבל, וכבר ידעת שהוא בעלה ב'גויותה'". למדנו מדברי הרמב"ם כי אמנם ברוב מקרי הצער המתרגשים ובאים על האדם, חוסנו הטבעי מתגבר עליהם באופן פסיבי, שונה הדבר בצער האבלות אשר מחמת היותו צער כ"כ גדול, עליו לפעול באופן אקטיבי לשכך את צערו, וזאת יעשה ע"י קיום מנהגי האבלות המסייעים לו להתמקד באבלו במקום להדחיק את צערו.

העדר ושליה, (כמו שכתוב במשלי: "ולבו בל עמך", וכן "בל ידעת שפתי דעת"), והיינו כפי שכתבנו לעיל שהצער נובע ממחסור.<sup>[ד]</sup>

**משה** רבינו ראה צורך להדריך את האבל כיצד לווסת את רגשותיו באירוע מכאיב זה. בתקנו את שבעת ימי האבלות, נתן מקום לאבל להביע את צערו וכתוצאה מכך ישכך צערו, שכן במידה ולא יהיה לאבל מקום לבטא את רגשות צערו אלא יכלאן בקרבו ימשך צערו במשך כל ימי חייו, ובכך חייו לא יהיו חיים.<sup>[ה]</sup>

**ובאמת** נראה שהיסוד הנ"ל מופיע בספר קהלת (ג', ד') אשר שם נכתב: "עת לבכות, ועת לשחוק; עת ספוד, ועת רקוד". ובמדרש רבה נדרש: "עת לבכות - בשעת האבל, עת לשחוק - אחר האבל; עת ספוד - בשעת האבל, עת רקוד - אחר האבל". לאור דברינו

**וכדברים** הללו מצינו שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג', פרק מא) לגבי התועלת שמותרת מאחורי הנהגת אבלות: "כי לבעלי האבל מנוחה בבכים<sup>[ו]</sup> ועורר אבלם עד שיחלשו כוחותיהם הגופניים מסבול המקרה ההוא הנפשי כשם שלבעלי

[ד] ואביא דבר נפלא שכתב לי רבה של צפת, הגאון רבי שמואל אליהו (וי אלול תשע"ח): "מילים עם הסימט 'בל', וכגון: אבל, נובל, סובל, יבל (מלשון יבלת), כבל (כבלים), קבל (מלשון מתלונן), משמעותן לשון של צער". דברים אלו מובנים היטב לאור דברי הכתב והקבלה לעיל שכתב שמילת אבל נזרית מלשון בלבול, והיינו שהסימט 'בל' משמעותה ענין של צער, מבטאת ענין בלבול ומבוכה בה שרוי המצטער. עוד הוסיף הרב שלפעמים סימט זו נותנת משמעות של 'כיליון', וכגון: זבל, חובל (חבלה), טבל (שאינו ראוי לאכילה). ובאמת ענין הכיליון וענין ההעדר ענין אחד הוא, והם הם הדברים שכתב הכתב והקבלה שמילת אבל היא מלשון "בל" שמשמעותו העדר.

[ה] מצינו מספר ראיות לכך: א', כשבירך משה רבינו את שבטי ישראל לפני מותו, אמר לשבט הראובני: "יחי ראובן ואל ימת". "יחי ראובן" - בעולם הזה בנחת ושלווה, "ואל ימת" - בעולם הבא, שלא יוזכר לו מעשה בלהה אשר עלול היה לגרום לו למיתה נצחית. ועיינו במלבי"ם שהוכיח מפסוק זה "שרק חיי נחת נקראים חיים". ב', מובא בגמרא (ראש השנה, ט"ז ב'): "אמר רבי כוספדאי אמר רבי יוחנן: שלושה ספרים נפתחים בראש השנה: אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, רשעים גמורים - נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה ובינוניים - תלויים ועומדים מראש השנה עד יום הכיפורים וכו'". הרמב"ן (בדרשותיו לראש השנה ובשער הגמול), הרשב"א (בחידישו ובתשובותיו ח"א סימן תפ) ועוד ראשונים לומדים שהחיים והמיתה האמורים כאן מכוונים על מאורעות העולם הזה, והיינו כל המאורעות שיבואו על האדם במשך השנה, אם טובים ושלווים הם - "חיים" יקראו, ואם קשים ומצערים הם - "מיתה" יקראו. (וזהו דלא כהבנת התוספות בד"ה נחתמין שלמדו שהדין בראש השנה הוא על ענייני העולם הבא, יעו"ש). ג', מובא בגמרא (נדרים סד:): "תניא, ארבעה חשובים כמת: עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים", ובאר המהרש"א שמכיוון שהללו סובלים ייסורים קשים מאוד, על כן ניתן לומר ש"חיהם אינם חיים" וכמתים נחשבים.

[ו] ורמו לדבר חיבת: 'אבל' עולה בגימטרייה למילת 'בוכה' (33).

# קובץ אבקות רוכל

## ניסן תש"פ

לקחת פסק זמן משגרת חייו לצורך התבוננות ביסודות הדת, כאשר מתוך התבוננות זו יפיק לקחים אשר ישפרו את חייו הרוחניים העתידיים. ונראה כי בכך דומים מועדי ישראל לשבעת ימי המשתה ושבעת ימי האבלות, אשר אף בהם על האדם לקחת פסק זמן משגרת חייו לצורך שיפור חייו העתידיים, כפי שביארנו לעיל בהרחבה.

**והנה** כתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פרק מג): "פסח, ענינו מפורסם, והיותו שבעה ימים, מפני שהקף השבעה ימים הוא הקף בינוני בין היום השמשי והחדש הירחי, וכבר ידעת שלזה ההקף מבוא גדול בענינים הטבעיים, וכן הוא עוד בענינים התוריים, כי התורה תתדמה בטבע תמיד ותשלים הענינים הטבעיים על צד אחד, כי הטבע אינו בעל מחשבה והשתכלות, והתורה שיעור והנהגת השם שחנן השכל לכל בעל שכל". הרמב"ם מלמדנו כי קיימת משמעות לפרק הזמן של שבעת ימי המועד, כאשר מחזור זמן זה משריש באדם את הפן המיוחד של אכילת מצה במקום אכילת חמץ (וכן לעניין היציאה מהבית לסוכה).

**לאור** דבריו נוכל להבין את הטעם לכך שימי המשתה והאבלות עומדים אף הם על שבעה ימים דווקא, מאחר שדווקא בפרק זמן שכזה יוכל האדם להפיק את התועלת

ניתן להסביר את דברי המדרש, כי לאחר שיתמקד האדם בשיכון צער אבלו, יוכל לשוב בעתיד לשגרת חייו הבריאים והשמחים.

**מעשה** תוכן תקנת שבעת ימי האבלות שתיקן משה רבינו. תקנה זו נועדה לאפשר לאבל לקחת פסק זמן של שבעה ימים שבהם אין לאבל להתעסק בשום דבר זולת אבלו וצערו, על מנת שיוכל לשכך את צערו באופן היעיל ביותר, ובכך יוכל לשוב בעתיד לשגרת חייו הבריאים והשמחים.<sup>[1]</sup>

**מעשה** יובן הטעם שהביא הרמב"ם את תקנת שבעת ימי המשתה אגב דבריו אודות תקנת שבעת ימי האבלות, שכן בא הרמב"ם ללמדנו כי ייעוד תקנת ימי האבלות כיעוד תקנת ימי המשתה, באשר לשניהם ייעוד משותף – שיפור חייהם העתידיים של החתן והכלה ושיפור חייו העתידיים של האבל.

### הטעם לתקנות שבעה ימים דווקא

**בדומה** לתקנות ימי המשתה והאבל אשר נמשכים שבעה ימים, מוצאים אנו כי אף מועדי ישראל נמשכים שבעה ימים, ודומה כי לא בכדי הוא.

**והנה** הרש"ר הירש (חורב, פרק כב) מבאר כי ייעודם של הרגלים הוא לאפשר לאדם

[1] וכמוכן שבנוסף לכך האבלות נועדה לתת כבוד לנפטר (רש"י סוכה כה. ד"ה טירדא). וכמו"כ נועדו ימים אלו כדי שהמתאבלים יפפשו במעשיהם כמו שנאמר "והחי יתן אל ליבו", וז"ל הרמב"ם (הלכות אבל פרק יג הלכה יב): "כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפפשו במעשיו ויחזור בתשובה. ואחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה כולה. כל שלושה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת על צוארו, ומשלשה ועד שבעה כאילו היא מונחת בקרן זוית, מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק. כל זה להכין עצמו ויחזור וייעור משנתו, והרי הוא אומר 'הכיתה אותם ולא חלו', מכלל שצריך להקיץ ולחול". ויש להאריך בזה במקו"א.

# שבעת ימי האבלות, המשתה והרגל והמשותף ביניהם

הרב אברהם משה

המרבית ממטרת התקנה - שיפור חייהם העתידיים. ובכוחו למשוך את לבבותיהם של בנינו אל לימוד תורה הקדושה להוקירה ולחבבה".

וחדוות ה' שבעת ימים יקרא באורייתא

**ונראה** כי הטעם שחגגו את סיום הש"ס שבעה ימים דווקא הוא מהטעם שהתבאר בדברי הרמב"ם הנ"ל, שדווקא בפרק זמן זה ימשכו לבבותיהם של הבנים אל לימוד התורה בצורה היעילה ביותר.

**להשלמת** הדברים אביא דבר נפלא שמצאתי בספר אבני שיש (להרב שלמה יעקב שיין) שהביא בשם מרן הגראמ"מ שך זצ"ל: "וכאשר נהוג ברוב חברות הגמרא בישראל המנהג היקר והקדוש לחוג בסיום הגדול שבעת ימים לכבוד הסיום וגם ההתחלה של הש"ס, והוא חיזוק התורה ולומדיה, כי הכבוד והתפארת של שמחה